

10.

IDEOLOGIJA I EPISTEMOLOGIJA U DESNIČINIM NOVELAMA

Lana Molvarec

Sažetak: Većina Desničinih novela koje su u središtu interesa ovoga rada objavljena je u razdoblju od 1951. do 1955. godine. Te godine označavaju slabljenje normativnih pritisaka socrealističke kritike na književnost, no oni su još uvijek prisutni. Namjera moga rada jest istražiti kako se te novele, u literaturi najčešće karakterizirane, označivane i interpretirane kao apolitične i usmjerene na apstraktne intelektualne probleme pozicioniraju prema vrijednostima i zahtjevima dominantne društvene ideologije. U izlaganju ću detaljnije pokušati ilustrirati zašto odabir tema, način njihove obrade i ideološke implikacije koje iz njih proizlaze smatram komentarom, stavom ili čak odgovorom dominantnoj društvenoj ideologiji koja se odrazila u književnom polju kroz normativizam socrealističke poetike i književne kritike. Na kraju dotičem problem analize ideologije u književnosti te zaključujem kako je u slučaju Desničinih novela najbolje govoriti o analizi znanja u fukoovskom smislu te uvjetima njegova stvaranja, kao i o njegovim (ne)mogućnostima.

Ključne riječi: Desnica, novele psihološko-esejističkog tematskog kruga, socrealistička kritika, ideologija, epistemologija, znanje

Većina Desničinih novela koje će biti u središtu interesa ovoga rada s obzirom na temu najavljenju u naslovu, objavljena je u razdoblju od 1951. do 1955. godine. Riječ je o novelama tzv. psihološko-esejističkog tematskog kruga, među kojima će osobito značajne za ovu analizu biti: *Posjeta*, *Pravda*, *Balkon*, *Solilokviji gospodina Pinka*, *Mudrac sa Istoka* i *Delta*. Ponavljam dobro poznatu činjenicu da je početak pedesetih godina 20. stoljeća razdoblje brojnih pritisaka izvanumjetničke, normativne naravi na književni i umjetnički rad. Također, ponovno podsjećam da je Vladan Desnica bio na udaru socrealističke kritike, osobito za roman *Zimsko ljetovanje*.¹ Kritičarima: Joži Horvatu, Marinu Franičeviću, Živku Jeličiću² uzvraćao je argumentiranim odgovorima. Iz tih odgovora i polemika iščitavamo različite koncepcije umjetnosti i književnosti Vladana Desnice i njegovih kritičara. No, te rasprave nisu tema moga rada, iako pomažu u detektiranju kulturnog polja koje je s književnim djelom u neprestanoj komunikaciji te može poprimiti forme jednostranog ili pak obostranog afirmiranja ili odbacivanja.

¹ Krešimir NEMEC, *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000.*, Zagreb 2003., 19.

² Osobito je zanimljiv bio Desničin odgovor na Horvatu kritiku pod naslovom *O jednom gradu i o jednoj knjizi* (u: *Hotimično iskustvo*, Zagreb 2005.)

Namjera moga rada jest istražiti kako se već spomenute novele, u literaturi najčešće karakterizirane, označivane i interpretirane kao apolitične i usmjerene na apstraktne intelektualne probleme pozicioniraju prema vrijednostima i zahtjevima dominantne društvene ideologije. U radu ću detaljnije pokušati obrazložiti zašto odabir tema, način njihove obrade i ideološke implikacije koje iz njih proizlaze smatram komentarom, stavom ili čak odgovorom dominantnoj društvenoj ideologiji koja se odrazila u književnom polju kroz normativizam socrealističke poetike i književne kritike.

Prvo je potrebno ustanoviti ukratko koje bi bile odrednice dominantne društvene ideologije koja se na spomenuti način upliće svojim djelovanjem i u književno polje.³ To je nesumnjivo marksistička ideologija, u svojim manje ili više vulgarnim inačicama, koja samoj sebi pripisuje status znanosti i istinitog objašnjavanja društva i njegovih zakonitosti. Stoga brojni marksistički inspirirani književni kritičari, koji se zalažu za socrealističku književnost, nose obilježje tog uvjerenja iz kojeg proizlaze napadi na autore, među njima Desnicu, da nerealistički i lažno prikazuju stvarnost. Zašto lažno prikazuju stvarnost? U njihovoj interpretaciji, takvi autori su nositelji historijski reakcionarne građanske ideologije, kojoj se pripisuje prikrivanje ugnjetavačke i otuđujuće biti građanske zbilje.⁴ Već iz spomenutog, vidljiv je marksistički pogled na ideologiju kao na lažni, iskrivljeni pogled na stvarnost koji sa sobom nosi lažnu svijest pri čemu se vlastitoj poziciji pripisuje emancipatorsko razotkrivanje stvarnih odnosa u ekonomskoj i ideološkoj sferi.

Primijenjeno na književnost, nedopustivi su tekstovi koji izražavaju moralnu ili ideološku ambivalenciju, individualistički solipsizam, spoznajni i ideološki relativizam, skepticizam, viziju povijesti koja odudara od one marksističke i tome slično jer je sve navedeno relikat građanske ideologije i građanske kulture. Desničine intelektualno-esejističke novele odlikuju upravo takva svojstva no ona se neće čitati u ključu njegove odanosti građanskoj klasi, kulturi i ideologiji nego u kontekstu (ne)važnosti spoznaje i znanja u izgradnji ideologije/protuideologije. I u tradicionalnim i u suvremenim pristupima ideologiji spoznajno-teorijska komponenta se zanemarivala i smatrala manje važnom od praktično-pragmatične društvene funkcije, što je i logično s obzirom da su ideologije prvenstveno usmjerene na ostvarenje određenog, proklamiranog cilja, a ne na otkrivanje istine.

No ipak, suvremeniji pristupi više naglašavaju spoznajnu funkciju ideologije i nemogućnost njezina jasnog odvajanja od znanja/znanosti.⁵ Tako iz postavke M. Foucaulta utemeljeno možemo izvesti zaključak, kao što to čini Kalanj⁶ da su društvene istine uvijek spoj i znanstvenog znanja i ideološkog znanja. Slično tome, i L. Althusser smatra kako se ideologija ni uz najbolju volju ne može prevladati ili isključiti iz područja znanja, ona je organski dio svakog društvenog totaliteta.⁷ Pri analizi ideologije u književnosti, potreban je drugačiji istraživački fokus nego u sociološkim ili politološkim pristupima istraživanju ideologije i za očekivati je da ćemo pri istraživanju veći naglasak staviti na spoznajno-teorijsku i vrijednosnu, a manje na pragmatičnu, socijalnu funkciju ideologije. Michel Foucault u svojoj *Arheologiji znanja* razlikuje znanje, znanost i ideologiju⁸ pri čemu je znanje širi pojam i od

³ Pritom treba imati na umu, kao što kaže NEMEC (*n. dj.*, 9.), da instrumentalizacija književnosti nije u nas uhvatila dublje korijene već se većina književne produkcije odhvala socrealističkim normativnim zahtjevima.

⁴ Slaven RAVLIĆ, "Politička ideologija: preispitivanje pojma", *Politička misao*, 38/2001., br. 4, 146.

⁵ Teun A. VAN DIJK, *Ideologija: multidisciplinarni pristup*, Zagreb 2006., 148.

⁶ Rade KALANJ, "Sociologija i ideologija", *Socijalna ekologija*, 18/2009., br. 3-4, 257.

⁷ Prema: *Isti, n. dj.*, 252.

⁸ *Isto*, 254.

znanosti i od ideologije, “znanje je prostor u kojemu subjekt može zauzeti stajalište kako bi govorio o predmetima kojima se bavi u svome diskursu... Znanje je također polje koordinacije i subordinacije iskaza gdje se pojavljuju, definiraju, primjenjuju i preobražavaju koncepti...”⁹

U tako koncipirano znanje nesumnjivo pripada i područje književnosti jer znanje može biti neovisno o znanosti i dokazima, no ne može bez svoje diskurzivne prakse.¹⁰ Ako je tomu tako, onda i književnost uspostavlja različite vidove odnosa prema ideologiji i znanosti unutar širokog polja znanja, što i nastojimo istražiti u ovome radu na primjeru novela Vladana Desnice, i to onih koje upravo imaju za temu mogućnost spoznaje, znanje i njegovu relativnost.

Pogledajmo sada na konkretnim primjerima iz Desničinih novela kako se pomoću tematizacije epistemoloških pitanja i problema koji muče pripovjedače i likove preispituju, redefinišu i uvode u polemičko polje postavke o spoznaji i znanju dominantne ideologije, koja, što smo već pokazali, ulazi u književnost preko socrealističke kritike i koncepcije, književnosti. U nekim primjerima udaljit ćemo se od užitih epistemoloških preokupacija i zaći u probleme koncepcije povijesti i ideologije.

U noveli *Posjeta*, glavni lik, slikar Ivan, nakon susreta s Profesorom prepušta se svojim razmišljanjima koja je taj susret pobudio. U sebi osjeća “bolno srozavanje sa ‘visina duha’ u plićak ‘općeg ništavila’” uzrokovanog spoznajom kako završavaju “sve te velebne konstrukcije misli, sve te njihove ‘koncepcije’, ‘zaokruženi sistemi’, ‘suvisle slike svijeta’; eto gdje vode ta oštromna lučenja, te tanane ‘distinkcije’, te ‘forme poimanja’, ti ‘sadržaji svijesti’, ti njihovi ‘u subjektivnom pogledu’ i u ‘objektivnom pogledu’, sav taj njihov blistavi nikilirani instrumentarij misaonosti kojim kao nekim kliještima i pincetama nastoje da uštinu i prigrabe česticu nepoznatog i da je donesu u krug svjetlosti saznanja”.¹¹

S obzirom da polazim od teze da se znanost i ideologija ne mogu izjednačavati, no i da je često nemoguće odrediti njihovo točno razgraničenje te da u sebi i jedna i druga sadrže strukturirano znanje, do kojeg se, naravno, došlo različitim metodama i s različitim stupnjem utemeljenja u stvarnosti, čini mi se da je moguće iz navedenog odlomka iščitati kritiku te odbacivanje znanstvenog načina spoznaje ali i ideološkog, marksističkog načina spoznaje koje se često nastoji ustrojiti i legitimirati na znanstvenim temeljima, za razliku od dotadašnjih idealističkih i metafizičkih. To je vidljivo iz osporavanja smisla ‘zaokruženih sistema’, ‘suvislih slika svijeta’, ‘koncepcija’, kao i iz ironičnog pogleda na metodologiju usustavljenih tumačenja svijeta koji se vidi kao blistavi nikilirani instrumentarij nalik na kliješta i pincete.

U nastavku novele, pripovjedač izlaže Ivanovu epistemologiju: “(...) dolazio je do toga da je nerijetko mislio i osjećao u isti mah sasvim suprotne stvari. Često je dijelio mišljenje datog čovjeka, ali ujedno i mišljenje sasvim protivno ovome; vrlo ih je dobro razumio oba, i s oba saosjećao. Ali koje je njegovo vlastito mišljenje i što on sam osjeća, to ne bi bio mogao da kaže: čitavu svoju ličnost zalagao je u to da njome pronikne u tuđu. (...) ‘Svi imaju pravo’, bio je zaključak do koga je tada došao, pa je i tom formulacijom bio jako zadovoljan. Sve jasnije mu se nametalo da se dvije suprotne istine nipošto ne isključuju”.¹²

⁹ Citirano prema: KALANJ, *n. dj.*, 255.

¹⁰ *Isto*.

¹¹ Vladan DESNICA, *Pripovijetke*, Zagreb 1974., 14.

¹² *Isto*, 15.

Vidljivo je oponiranje shvaćanju da je od dvije teze samo jedna istinita, a druga nužno lažna (znanost eksperimentom ili pak kojom drugom istraživačkom metodom testira hipoteze i odbacuje ih ili prihvaća, ideologija isključuje ili prihvaća na nešto manje egzaktnim temeljima, ali nipošto posve lišenim racionalnosti, na temelju vrijednosti, ciljeva i uvjerenja). Tome Ivan suprotstavlja svoju, umjetničku epistemologiju, koja se temelji na osjećanju, razumijevanju i uživljavanju. No, vlastita epistemološka nesigurnost koja je temelj njegove epistemologije paradoksalno ga tjera da odbaci i svoju epistemologiju: "Otada je izgubio svaku vjeru, pa i svaku simpatiju, ne samo za svoj Sistem, nego za sisteme uopće."¹³ Naravno, ovaj citat nedvosmisleno ukazuje na odbacivanje bilo kakvog organiziranog sustava mišljenja, što se opet može odnositi i na znanost, kao i na ideologiju, ali i na filozofiju.

Kao što i naslov kaže, novela *Pravda* koncentrirana je na fenomen pravde, koji nije u užem smislu epistemološki koncept, ali je vezan i neodvojiv od onih koji jesu, npr. istine, vjerovanja, i sl. U noveli svjedočimo izvrtanju nedvosmislenosti pravde kao fenomena i koncepta, njegovoj relativizaciji kao i osvještavanju njezine mnogostrukosti što je u direktnoj opoziciji s neupitnošću revolucionarne pravde, ali i jednoznačnog marksističkog viđenja pravde izraženog kroz uvjerenje o nužnosti oslobođenja radničke klase kroz revoluciju i ostvarenje novog besklasnog društva. "Pa ko da se sad tu snađe, ko da podijeli pravdu? Zar je krivica istovjetna sa snagom? Zar pravednost leži u slabosti? Zar naslov pravednika treba platiti porazom?"¹⁴

Novela *Balkon* dotiče problem autonomije književnosti, kojim je autor bio zaokupljen i u esejima kao što su *Na temu: delo i kritika* (objavljeno 1958.), *Svejedno kojim povodom* (objavljeno 1958.), *O realizmu* (objavljeno 2005.), *Intencionalnost u umjetnosti* (objavljeno 2005.) itd., sakupljenima u knjizi *Hotimično iskustvo* (2005.). U spomenutoj noveli brani svijet fikcije kao autonoman svijet koji funkcionira po svojim zakonima i odbija biti tek puk odraz objektivne stvarnosti: "Ali što je to uopće važno da li je imao raka ili ga nije imao? Taj podatak, ta informacija, nadodaje se priči tek onako, kao neki postskriptum. Kao nešto što za samu priču nije ni od kakve važnosti."¹⁵

Dakle, ista postavka koju je Desnica neprestano ponavljao u svojim odgovorima kritičarima, a osobito je uvjerljivo iznesena u već spomenutom esejističkom zapisu *O realizmu*: "I zašto je, prema tome, manje realistična umjetnička objektivacija tog mišljenog, fantaziranog fakta od objektivacije onog historičkog događaja, ili zašto je objektivacija jedne fizički ili logički nemoguće pomisli manje umjetnost, manje estetska vrijednost od objektivacije jedne pomisli koja je u korektnom skladu sa datima nauke i historije?"¹⁶

Novela *Solilokviji gospodina Pinka* za našu je temu zanimljiva zbog isticanja krajnje i trajne neizvjesnosti ljudskog života, u kojemu sve ovisi od tričavih okolnosti: "Gotovo sve što se događa s nama i oko nas sasvim zavisi od takvih malih i po sebi neznčajnih pojedinosti koje lako možemo da zamislimo i drukčijima nego što su slučajno bile. Oko nas sve prosto vrvi od mogućnosti. Mi živimo u krajnjoj nesigurnosti, mi dišemo pod kapom neizvjesnosti. Sve zavisi od sasvim tričavih okolnosti, od neznatnih pomaka naše psihe, od minijaturnih električnih eksplozija među ćelijama naših moždana. I dovoljna je jedna takva mikrokozmična eksplozija, pa da se sve postojeće splasne u jedno ništa bez dimenzija, da

¹³ *Isto*, 16.

¹⁴ *Isto*, 21.

¹⁵ *Isto*, 343.

¹⁶ Vladan DESNICA, *Hotimično iskustvo. Knjiga prva*, (prire. Dušan Marinković), Zagreb 2005., 195.

nastane kataklizam svega! Čitava stvarnost visi o jednoj niti. Naš udes, sam naš život, leže u ruci proizvoljnoga, u vlasti lude slučajnosti”.¹⁷

Kroz usta pripovjedača, prosječnog malog čovjeka, kako se to običava kazati, službenika u uredu, uvodi se mikroperspektiva ljudskog djelovanja i društvene stvarnosti čija promjena ne ovisi o velikim historijskim i društvenim kretanjima, nego o trivijalnim slučajnostima. Dokida se marksističko tumačenje povijesnih i društvenih odnosa kao vječne borbe među klasama te odraza proizvodnih odnosa, izvjesnoj determiniranosti i kauzalnosti svojstvenoj marksističkoj teoriji u tumačenju društvenih i povijesnih odnosa suprotstavlja se kaotičnost i nepredvidljivost događaja u društvenoj stvarnosti koji nisu rezultat strukturalnih potresa nego jednog od izbora iz nepregledne mreže mogućnosti, no izbora koji ne ovisi o nama, nego o nečem neodređenom izvan nas. Vrijedi napomenuti i kako se novela odmiče od koncepta književnosti kao odraza stvarnosti jer inauguriira uz postojeću stvarnost i mnoštvo potencijalnih stvarnosti od kojih nijedna nema semantičko ili ideološko prvenstvo.

Novela *Mudrac sa Istoka* u zanimljivoj, pomalo alegoričnoj impostaciji suprotstavlja orijentalni svjetonazor onom zapadnjačkom, pri čemu orijentalno viđenje ruši zapadnjačke postavke koje se neosviješteno uzimaju zdravo za gotovo. To je osobito vidljivo u tumačenju povijesti, nasuprot konfliktnom ili pak evolucijskom gledištu na povijest. Saleb-Hakim-Šešam u pismu francuskom profesoru Robinetu povijest konceptualizira ovako: “(...) događalo se, brate dragi, koješta, bivalo je i ovako i onako, povuci amo i povuci tamo, ali dogodilo se, valaj, nije ništa. Od nezapamtivih vremena bilo je sve kao i danas.”¹⁸ U tom nepovijesnom vremenu događali su se razni sukobi, o čemu mudrac rezonira ovako: “I jedni su i drugi držali da su u pravu i da je na njihovoj strani istina. Razlika je samo u tome što su naši *doista* bili u pravu i što je njihova istina *doista* bila istina, dok su oni drugi to samo *mislili*. Ali kako su i oni drugi zasigurno držali da su oni doista u pravu i da je njihova istina prava istina, a da naši tek tako misle, to pravog i trajnog mira nikada nije bilo”.¹⁹

Navedeni odlomak moguće je čitati kao uvid i stav o ideološkom mišljenju i ideološkim sukobima oko značenja i istine. U tom iskazu je kroz usta mudraca dana analiza neosviještenog ideološkog mišljenja koje stav protivnika vidi kao ideološki obilježen dok vlastiti promatra kao neupitnu istinu, kao onaj koji vidi društvenu stvarnost bez iskrivljujućih naočala. Takvo ideološko mišljenje bez problema prepoznajemo u diskurzivnim praksama tada dominantne društvene ideologije, marksističke, no i u brojnim drugim ideološkim pogledima na stvarnost.

Svi ovi primjeri nisu dani s namjerom čitanja s ključem kako bi se razotkrilo što je zapravo Desnica mislio kada je pisao ove novele ili mu imputirati književnu intenciju protiv čega je odlučno ustajao.²⁰ Dakle, ne tvrdim da je Desnica intencionalno oponirao postavkama dominantne ideologije jer to prelazi okvire znanstvene pretpostavke i ulazi u područje spekulacije, a ni u području spekulacije nije vjerojatno s obzirom na citirana Desničina mišljenja o intencionalnosti, konačno, time bih upala i u zamku intencionalnosti i idejnosti koju tako naglašava socrealistička kritika. Želim pokazati da čitajući

¹⁷ Vladan DESNICA, *Pripovijetke*, Zagreb 1974., 371.

¹⁸ *Isto*, 436.

¹⁹ *Isto*, 438.

²⁰ U eseju *Intencionalnost u umjetnosti* kaže: “Treba da se z a j e d n o rodi ideja i fabula, tačnije, treba da u nekom sadržaju iz života (koji smo, možda, imali prilike da vidimo i opažamo stotine puta a da nikad nije privukao našu pažnju niti nam se po čemu učinio vrijedan obrade) u danom času s a g l e d a m o ideju: tek tada ima uslova da od tog rada nešto bude.” (Vladan DESNICA, *Hotimično iskustvo*, 196.)

Desničine novele postaje vidljiv jedan skup mišljenja, stavova, uvjerenja, vrijednosti, koji po pitanjima spoznaje, znanja i epistemologije oponira spoznaji, znanjima i epistemologiji dominantne marksističke ideologije, koja, kao što smo već ustanovili opstoji u društvenom, a time i književnom, polju u svojim manje ili više vulgarnim inačicama i čiji pronositelji vrše normativni pritisak na književnike, pa tako i Desnicu. Naravno da takav sustav mišljenja ne oponira samo marksističkoj ideologiji, nego i nekima drugima, kao i značajkama ideologije i ideološkog mišljenja općenito, no pristajem uz historijsko situiranje promatranih književnih pojava tako da naglasak stavljam na oponiranje tada dominantnoj društvenoj ideologiji.

Potrebno je naglasiti kako sustav mišljenja identificiran u Desničnim novelama ima i metaepistemološki/metaideološki karakter jer u izgradnji vlastite epistemologije ujedno i raspravlja o ključnim konceptima svake epistemologije i ideologije: znanju, istini, svijesti, objektivnoj stvarnosti, društvenoj stvarnosti. Navedeni koncepti koji se često uzimaju zdravo za gotovo, što je oznaka uronjenosti u ideološko mišljenje, ovdje se relativiziraju i dovode u pitanje ili se pak nudi posve drugačije viđenje koje nam očučuje pogled na stvarnost.

Postavlja se pitanje može li se izloženi sustav mišljenja smatrati implicitnim ideološkim odgovorom dominantnoj ideologiji? I kome pripisati taj ideološki sustav mišljenja? Jasno nam je koliko je problematično i često pogrešno pripisivati autoru ideološke stavove iznesene u književnim tekstovima. Nesumnjivo jest da epistemologija u novelama odudara od službene epistemologije dominantne ideologije; no čini li činjenica što ulazi u polemički i osporavateljski odnos s dominantnom ideologijom nužno i nju ideologijom? Tu je već moguće naići na najmanje dva problema, prvi je što je riječ o umjetničkom tekstu, a ne ideološkom tekstu koji ima svoju jasnu pragmatičnu namjenu i socijalnu funkciju. U ovim tekstovima nema želje za pobjedom proklamiranih ciljeva, što je cilj svake ideologije. Drugi, ideologija se najčešće tumači kao društveno uvjetovano mišljenje čiji su nositelji određene društvene skupine. Smatram da se ne postoje pokazatelji koji bi omogućili jasnu identifikaciju društvene skupine kojoj možemo pripisati sustav mišljenja iznesen u novelama.

Postavke u novelama ipak polemički ulaze u ideološko polje borbe i te iskaze nije moguće gledati strogo neutralno i neangažirano. To nas, s jedne strane, vodi do problema u analizi pojma ideologije u književnosti, kao pojma koji izvorno nije književni pojam te se u skladu s tim ne postavlja pitanje treba li analizirati ideologiju u književnosti, već kako, na koji način ju konceptualizirati da bude primjenjiva u književnim analizama. S druge strane, u svakoj analizi ideologije u književnosti prijete opasnosti da se djelo reducira u svom značenjskom potencijalu ili pak da se u njega upisuje ono što ono možda ni ne sadrži, te da se izgubi iz vida njegova primarno estetska obilježja.

Imajući u vidu navedene aporije, ovim sam radom željela naglasiti koliko je krhka granica između znanja, znanosti, filozofije i ideologije i koliko navedene diskurzivne prakse uspostavljaju jednake obrasce i operiraju s istim instrumentarijem u analizi mogućnosti spoznaje. U tom smislu, čini se da je u slučaju Desničinih novela najbolje govoriti o analizi znanja u fukoovskom smislu te uvjetima njegova stvaranja, kao i o njegovim (ne)mogućnostima.

IDEOLOGY AND EPISTEMOLOGY IN DESNICA'S SHORT STORIES

Abstract: Majority of Desnica's short stories which my paper focuses on are published in the period between 1951 and 1955. These years are characterized by attenuation of normative pressure of socialistic realism criticism on literature, although it is still present. The attempt of my paper is to explore how these short stories, in literary criticism often described as apolitical and focused on abstract intellectual problems, are placed towards values and pretensions of dominant ideology. My aim is to try to explain why choice of literary themes, mode of their interpretation and ideological implications that arise in the process could be considered as a comment, an attitude or even a response to dominant political and social ideology which is reflected in literary field through normativity of socialistic realism poetics and literary criticism. Finally, there is a problem of analysing ideology in literature so possible conclusion could lead towards analysing knowledge in a Foucaultian sense of the word, conditions of its construction, as well as of its (im)possibilities.

Keywords: Vladan Desnica, psychological-essayistic short stories, literary criticism of socialistic realism, ideology, epistemology, knowledge

Literatura

- Vladan DESNICA, *Hotimično iskustvo. Knjiga prva*, (prir. Dušan Marinković), Zagreb 2005.
- Vladan DESNICA, *Pripovijetke*, Zagreb 1974.
- Teun A. VAN DIJK, *Ideologija: multidisciplinarni pristup*, Zagreb 2006.
- Rade KALANJ, "Sociologija i ideologija", *Socijalna ekologija*, 18/2009., br. 3-4, 237.-266.
- Krešimir NEMEC, *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000.*, Zagreb 2003.
- Slaven RAVLIĆ, "Politička ideologija: preispitivanje pojma", *Politička misao*, 38/2001., br. 4, 146.-160.